

Ook het onderwijs krijgt te maken met de actualiteit van de grotere instroom van vluchtelingen in ons land. Veel leerkrachten en docenten vragen zich af wat ze moeten weten over deze kinderen en hoe ze hen zo goed mogelijk kunnen opvangen. Hieronder een korte handreiking. Pharos heeft veel ervaring en kennis op het terrein van de gezondheid en sociaalemotionele begeleiding van vluchtelingen- en nieuwkomerskinderen.

Handreiking Vluchtelingenkinderen op school

Circa één op de drie vluchtelingen is minderjarig. Deze kinderen en jongeren willen niets liever dan weer naar school gaan. Een van de meest gehoorde motieven van ouders, om naar West Europa te vluchten, is dat hun kinderen hier weer een toekomst hebben. In Syrië, waar nu de meeste vluchtelingen vandaan komen ging tot 2011 97% van de kinderen naar de basisschool. Twee derde van de Syrische jeugd bezocht een middelbare school. Door de huidige oorlogsomstandigheden is het Syrische onderwijssysteem uit elkaar gevallen. Meer dan de helft van deze kinderen is intussen van onderwijs verstoken geweest (Unicef 2013). Waar vluchtelingen ook vandaan komen zij starten met hoge verwachtingen. Leerkrachten en docenten beamen die leergierigheid, maar vragen zich ook af hoe zij het beste kunnen omgaan met de oorlogservaringen en nare herinneringen van leerlingen.

Een normaal leven

De psychische gezondheid van kinderen hangt in sterke mate af van die van hun ouders. Dat geldt ook voor deze kinderen en ouders. Als ouders, na langere periodes van onzekerheid hun zelfvertrouwen als opvoeder terug krijgen heeft het grootste deel van deze kinderen geen specialistische hulp nodig. Vluchtelingenkinderen en hun ouders willen vooral een zo normaal mogelijk leven. Weer naar school gaan is daar een belangrijk onderdeel van. Voor kinderen en ouders is het de poort naar de nieuwe samenleving waar kinderen uitgedaagd worden en weer met de toekomst bezig zijn. Maar het is meer dan dat. Schoolgaan is voor kinderen die nare en soms schokkende gebeurtenissen meemaakten helend¹.

Tips voor scholen

- Ouders hebben vooral behoefte hun taak als opvoeder weer goed op te kunnen pakken. Kinderen willen niets liever dan dat hun ouders weer 'gewone' ouders worden. Vluchtelingenouders zijn onbekend met het Nederlands onderwijs en (gezondheids) voorzieningen voor kinderen en hebben daarom baat bij informatie over het Nederlandse onderwijssysteem, opvoeden, de gezondheidszorg en wat de Nederlandse samenleving van ouders verwacht.
- Neem bij het inschrijven van kinderen op school de tijd om voldoende informatie te verzamelen over de gezinssituatie en de achtergrond van het kind en de familie.
- Voor vluchtelingenkinderen is sociale veiligheid nog belangrijker dan voor andere kinderen. Preventie van pesten en discriminatie is voor deze kinderen die in het verleden vaak veel onveiligheid meemaakten belangrijk. Als leerlingen zich thuis voelen op school, hebben zij een lagere kans op posttraumatische stress, depressie en angsten².
- De neiging bestaat om kinderen die uit een oorlogssituatie komen als slachtoffers te zien die voor het leven getekend zijn. De veerkracht van kinderen is echter enorm. Vluchtelingenkinderen vragen wel specifieke aandacht maar die hoeft niet specifiek op trauma's gefocust te zijn, maar op het versterken van onderlinge sociale steun. Uit onderzoek naar kinderen uit oorlogsgebieden weten we dat deze klachten grotendeels zonder professionele hulp verminderen of verdwijnen³. Sociale steun versterken doen scholen door in klassen extra aandacht te besteden aan sociaal emotionele ontwikkeling of door maatjesprojecten binnen of rondom de school te organiseren. Culturele activiteiten en bijvoorbeeld 'koffieochtenden' verbinden onderwijsteam, ouders en kinderen.

Gezondheid

De gezondheid van vluchtelingenkinderen is zeker in de beginperiode vaak kwetsbaar. Dan zijn er veel kinderen met psychische en lichamelijke klachten. Veel van die klachten horen, hoe belastend ook, bij de normale verwerking. Bijvoorbeeld (opnieuw) bedplassen, angstdromen en verlatingsangst. Als dergelijke klachten lang voorduren en het dagelijks functioneren van kinderen belemmeren is soms extra ondersteuning nodig.

- Maak vooral gebruik van bestaande organisaties zoals de jeugdgezondheidszorg (JGZ), zorginstanties op scholen en sociale wijkteams. Scholen kunnen zelf het voortouw nemen om deze instanties aan te spreken. Soms kopen scholen bijvoorbeeld extra schoolmaatschappelijk werk in.
- Zorg ervoor dat ieder nieuw vluchtelingenkind in de klas, als dat niet eerder in een opvangcentrum al gebeurd is, een gezondheidscheck van de JGZ krijgt. Zij hebben de taak om de ontwikkeling en gezondheid van kinderen te volgen, voorlichting te geven, te adviseren en hulp te organiseren. In asielzoekerscentra heeft de JGZ al een centrale rol en adviseren zij ouders bijvoorbeeld in het omgaan met oorlogservaringen en het opvoeden in Nederland. De overdracht naar de gemeente is echter kwetsbaar; de school kan hierin een attenderende en verbindende rol spelen.
- Voor kwetsbare gezinssystemen zoals één ouder gezinnen en gezinnen waarvan bekend is dat er problemen zijn kan in veel gemeenten een wijkteam ingesend worden. Zij kunnen bijvoorbeeld met de eigen organisaties van vluchtelingen bijeenkomsten over opvoeden organiseren. Er is op diverse plekken positieve ervaring opgedaan met dit soort bijeenkomsten.
- Pharos biedt scholen, leerkrachten en docenten deskundigheidsbevordering en advisering op maat over de opvang en begeleiding van vluchtelingenleerlingen.

Praktische informatie


- Praktische tips hoe scholen kinderen met oorlogservaringen kunnen ondersteunen staan in het door Unicef gemaakte boekje '[Kinderen met oorlogservaringen; Handreikingen aan leerkrachten en ouders](#)' met adviezen over omgaan met agressie, depressie, angst en verdriet.
- [LOWAN](#) ondersteunt scholen bijvoorbeeld als het gaat om de wet- en regelgeving, financiering en de onderwijspraktijk. Op het digitale forum delen scholen ervaringen en gaan in op vragen. Daar staan ook voorbeelden van onderwijsintake procedures.
- In Roermond vond een [pilot](#) plaats waar JGZ en opvangscholen samenwerkten bij de opvang van nieuwkomers.
- Op de website van Pharos staan factsheets die steeds opnieuw geactualiseerd worden. Bijvoorbeeld [Syrische vluchtelingen](#), [Eritrese vluchtelingen](#) en [Gezondheidsbevordering van Vluchtelingen in gemeenten](#).
- Pharos ontwikkelde klassikale methoden die scholen met nieuwkomers kunnen gebruiken om kinderen ervaringen te laten delen en zich welkom te voelen. [Welkom op school](#) voor het voortgezet onderwijs en [FC de Wereld](#) voor het primair onderwijs. Hieronder een voorbeeld van een les, grotendeels ontleend aan deze methoden.

¹ Tuk, B., & de Neef M. (2015) Welkom op school. Mentorlessen en lessen relaties en seksualiteit voor nieuwkomers. Pharos, Utrecht

² Fazel, M., Reed, R.V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2011). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors. The Lancet, 379, 266-282

³ Jeppsson, O., & Hjern, A. (2005). Mental Health Care For Refugee Children In Exile in : Forced Migration and Mental Health Rethinking the Care of Refugees and Displaced Persons Ed: David Ingleby

Een voorbeeld van een les uit de methode 'Welkom op School'

Waar kom ik vandaan?	
Materiaal	Grote wereldkaart, spelden en wollen draad
Werkvorm	Kringgesprek
Doel	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Leerlingen kennen elkaars herkomst en/of afkomst. ➤ Door, als zij dat zelf willen, ervaringen over 'de reis' te delen ontstaat herkenning en verbondenheid.
Docent	<p>Vraag de leerlingen waar Nederland ligt. Vraag daarna of leerlingen weten waar hun land ligt. Span samen met de kinderen draden van hun herkomstland naar Nederland. Nodig kinderen uit om iets te vertellen bijvoorbeeld over vervoermiddelen en reistijd.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ De kinderen die nu niet aan de beurt komen kunnen bij de volgende activiteit juist aan de beurt komen. ➤ Het is belangrijk dat de activiteit niet te lang duurt, omdat met name de kinderen met weinig Nederlandse taalvaardigheid zich hierbij kunnen gaan vervelen. ➤ Het kan dat leerlingen niet veel vertellen over hun reis. Dat kan zijn omdat ze verlegen zijn, omdat ze zich niet goed in het Nederland kunnen/willen uitdrukken, nog nooit eerder een wereldkaart hebben gezien. Maar ook nare herinneringen kunnen hen belemmeren. Observeer bij de evaluatie, aan het eind van de les, hoe de kinderen die niet actief meededen de les waardeerden.
Duur	20 minuten
Voorbeeld uit de praktijk	<p>Ik hang de wereldkaart op. 'Is de wereld zo groot?' vraagt Mostafa? Als ik vraag waar Nederland ligt staan de kinderen te dringen om naar voren te komen. Ze belanden met ontwapenende zekerheid in Thailand, Zuid-Afrika en Mexico. Als de Syrische Akram Nederland aanwijst, moet iedereen lachen... 'zo'n klein landje!' 'Als je je vinger op het land legt kan je het niet meer zien!' Dan wijzen een aantal kinderen hun land aan: Syrië, Polen, Iran, Irak, enz. 'Mijn land is veel groter', wordt er geroepen met de nodige trots.</p> <p>Hakim vertelt dat zijn oudste broer als eerst weg was gegaan uit Irak en in Zweden terecht was gekomen. Zijn moeder werd steeds verdrietiger, omdat ze hem zo miste en uiteindelijk vertrok het hele gezin weg uit Irak. Ze kwamen eerst in de Oekraïne terecht. Daar was het helemaal niet leuk. Vervolgens gingen ze naar Duitsland en daarna naar Nederland en daar is het gezin herenigd.</p>
	 <p>The image shows a world map with red threads connecting various countries to the Netherlands. The threads represent the journeys of children from their home countries to the Netherlands. The map is titled 'Welkom! Les 3 'Waar kom ik vandaan?' - Wereldkaart'.</p>